

Unga väljer bort tobak, sprit och droger – men vilka unga?

Resultaten av ESPAD-undersökningen i Finland 2007

På den senaste tiden har det kommit lugnande uppgifter om tobaks- och alkoholvanorna bland unga finländare (Rimpelä et al. 2007). Också enkäter till vuxna har visat att narkotikabruket rentav har minskat i åldersgruppen 15–24 år (Hakkarainen & Metso 2007). Även i Sverige har liknande resultat rapporterats (Hvitfeldt & Rask 2007). Likaså bland irländska unga har nykterhet blivit vanligare, och användningen av cannabis har inte ökat (Gabhainn & Molcho 2007).

Med hjälp av det finländska materialet i den europeiska ESPAD-undersökningen bland skolelever kan vi på en och samma gång undersöka förändringar i användningen av både legala berusningsmedel (tobak, alkohol och lim och andra motsvarande ämnen som sniffas) och illegala (olika slag av narkotika). Dessutom erbjuder materialet möjligheter att undersöka om de förändringar som skett kan lokaliseras till vissa grupper t.ex. på basis av hemort eller familjens sociala ställning, eller om förändringarna skett oberoende av de ungas sociala bakgrund.

Alkohol- och narkotikatrenderna är intressanta i sig, eftersom man med hjälp av dem kan förutsäga eventuella framtida sociala och hälsomässiga problem och göra en bedömning av behovet av både förebyggande och korrigerande insatser. Dessutom visar en analys av dessa trender ofta om olika politiska åtgärdsprogram har varit framgångsrika eller inte. Med tanke på både unga och vuxna var riksdagens sänkning av alkoholskatten vårvintern 2004 det intressan-

taste enskilda alkoholpolitiska beslutet. Skattesänkningen gällde särskilt spritdrycker, för vilken konsumtionen därför väntades öka. För den vuxna befolkningens del har förändringarna i dryckesvanor och skadeverkningar undersökts med hjälp av ett flertal olika material (Mustonen et al. 2005; 2006; 2007). För de unga finns inga sådana uppgifter, i synnerhet inte specificerade enligt dryckesslag.

Vi analyserar alkohol- och narkotikatrender bland de unga, trendernas samband med social bakgrund och de förändringar som skett mellan 1995 och 2007. Dessutom granskar vi sambandet dels mellan dryckesslag och dryckesmängder, dels mellan dryckesmängder och platserna där de unga dricker och sätten på vilka de skaffar sig drycker.

Material

Projektet för europeiska skolundersökningar om alkohol- och narkotikavanor (European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs, ESPAD) har genomförts med fyra års intervaller i ett trettiotal europeiska länder alltsedan 1995 (Hibell et al. 2004). Senast samlades material in på våren 2007. Målgruppen var de unga som fyllde sexton år 2007. I Finland motsvarar det årskurs 9 i grundskolan.

Urvalsmetoden var en stratifierad tvåstegsklustersampling. Landet delades in i strata enligt NUTS2, och dessutom bildade Helsingforsregionen ett eget stratum. I varje stratum valdes skolorna slumpmässigt i relation till elevantalet i årskurs 9, och från varje skola valdes slumpmässigt en klass. Eleverna besvarade frågeformuläret under en lektion, och var och en lade sitt formulär i ett slutet kuvert, vilket garanterade en konfidentiell behandling. I

Tabell 1. Basuppgifter om ESPAD-materialet

	1995	1999	2003	2007
Antal klasser	121	177	200	299
Antal svar	2 161	3 109	3 321	5 043
Svarsprocent	92	90	92	91

materialet år 2007 ingick 299 skolor och ca 5 400 elever. Svarsprocenten var 91, vilket innebär att nio procent av eleverna var frånvarande från den lektion där formuläret fylldes i. Då de som inte hörde till målgruppen – de som inte var födda 1991 samt 27 elever som svarade inkonsekvent eller med uppenbara överdrifter – hade avlägsnats ur materialet, blev urvalets storlek 5 043. Tabell 1 visar basuppgifterna om urvalet.

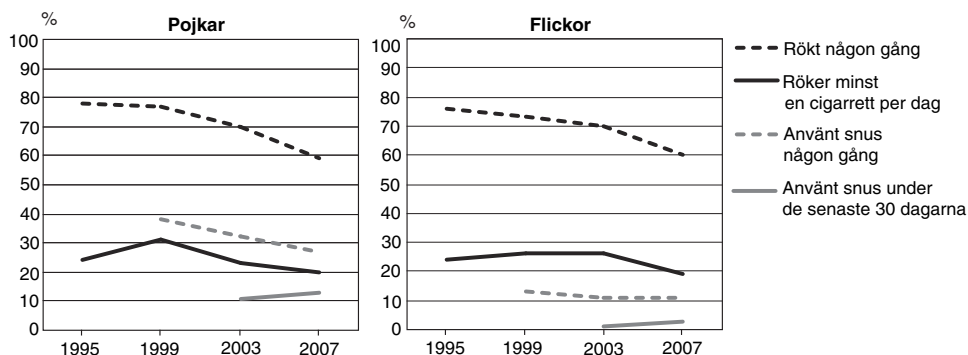
Använda variabler och klassificeringar presenteras i bilaga 1.

Resultat

■ Alkohol- och narkotikatrender

Att prova på att röka minskade bland både flickor och pojkar under perioden 1995–2007 (figur 1). Också andelen dagligrökare minskade mellan 1999 och 2007. Bland pojkarna började minskningen redan 1999, bland flickorna först 2003. Av dessa 15–16-åriga unga rökte 20 procent dagligen år 2007. Pojkarna hade provat snus oftare än flickorna. Pojkarnas experimenterande med snus minskade i takt med det dagliga rökandet, men däremot minskade inte användningen av snus under de senaste 30 dagarna, dvs. bland dem som använder snus mer regelbundet. De som provat på snus är till största delen elever som röker dagligen.

Mellan 1999 och 2003 minskade alkoholbruket och i synnerhet berusningsdrinkandet bland majoriteten av de unga,

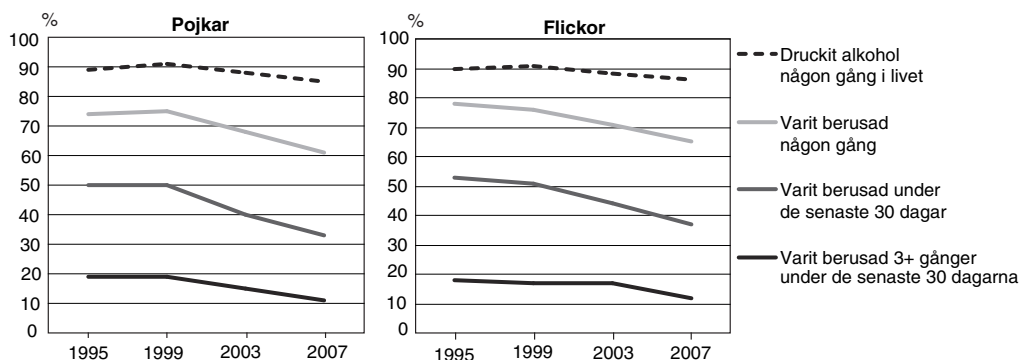
Figur 1. Rökning

men detta gällde inte det frekventa berusningsdrickandet (berusad minst tre gånger under de senaste 30 dagarna) (Ahlström et al. 2003). Den nedåtgående trenden i alkoholbruk och berusningsdrickande fortsatte 2003–2007, och nu minskade också det frekventa berusningsdrickandet (figur 2): andelen unga som dricker sig berusade frekvent har gått ner från 18 till 12 procent. För pojkarnas del började minskningen redan 1999, för flickornas del först 2003. Andelen elever som aldrig hade varit berusade växte tydligt: från 24 procent år 1995 till 37 procent år 2007. De helynktra och de frekvent berusade utgjorde vardera en dryg tiondel av hela urvalet.

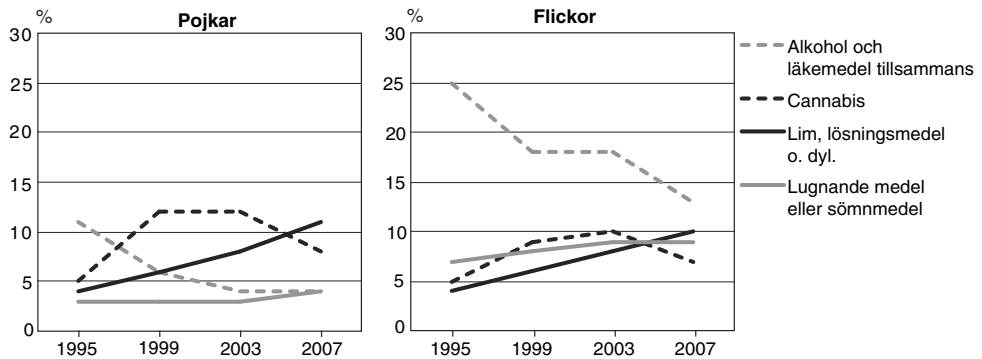
Andelen unga som någon gång hade provat på alkohol tillsammans med läkemedel minskade signifikant mellan 1995 och 2007 (figur 3). Bland flickorna var minskningen mycket stor, trots att fenomenet fortfarande är vanligare bland dem (13 %) än bland pojkarna (4 %).

Andelen unga som någon gång hade provat på cannabis ökade mellan 1995 och 1999. För pojkarnas del planerade ökningen ut vid millennieskiftet, för flickornas del något senare. Under de senaste fyra åren har trenden varit sjunkande för bägge könen.

Ett undantag från de sjunkande trenderna är experimentterande med lim,

Figur 2. Alkoholbruk och berusning

Figur 3. Användning av andra berusningsmedel någon gång i livet

lösningssmedel och motsvarande, där det har skett en ökning (figur 3). År 2007 var andelen unga som hade provat på dessa ämnen tio procent.

Andelen flickor som någon gång hade testat läkemedel eller sömmedel i berusningssyfte växte något under perioden 1995–2007 och var nio procent i slutet av perioden.

■ Den sociala bakgrundens betydelse

Stad/landsbygd. Under 1999–2007 minskade andelen unga dagligrökare mera i städerna än på landsbygden. År 2007 rökte omkring en fjärdedel av de unga på landsbygden, medan motsvarande andel i städerna var 17 procent.

År 1995 var 9 procent av de unga i städerna helnyktra; på landsbygden var andelen 16 procent. I och med att nykterhet har blivit vanligare bland städernas unga spelade typen av hemkommun inte längre någon roll för andelen nyktra (15 %) år 2007.

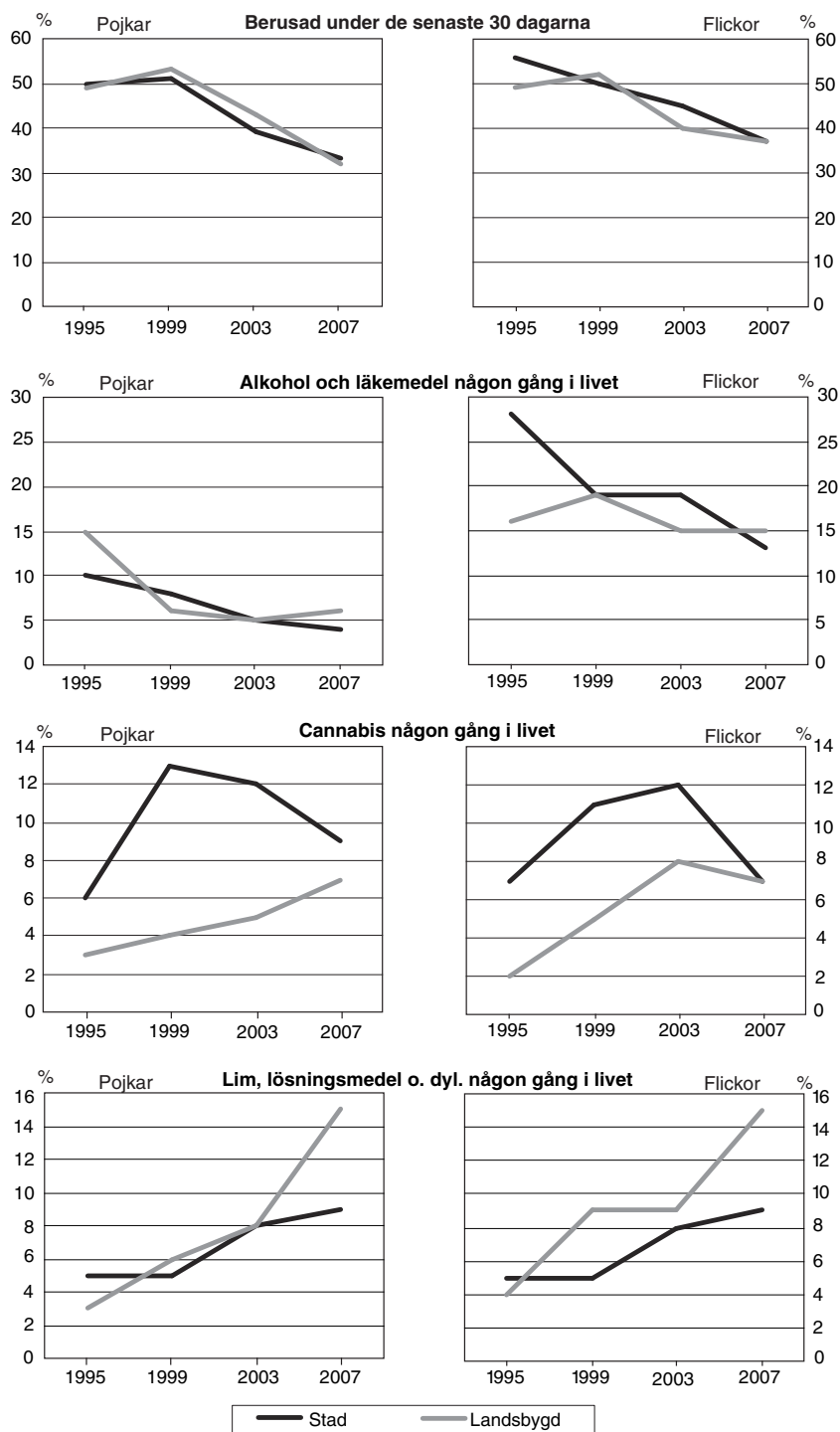
Under perioden 1995–1999 ökade berusningsdrickandet något bland de unga på landsbygden (figur 4). Däremot minskade det bland flickorna i städerna. Mellan 1999 och 2007 minskade berusningsdrickandet

oberoende av boningsort. Andelen flickor som hade varit berusade var 1995 större i städerna än på landsbygden. År 2007 var det lika vanligt på landsbygden som i städerna att dricka sig berusad.

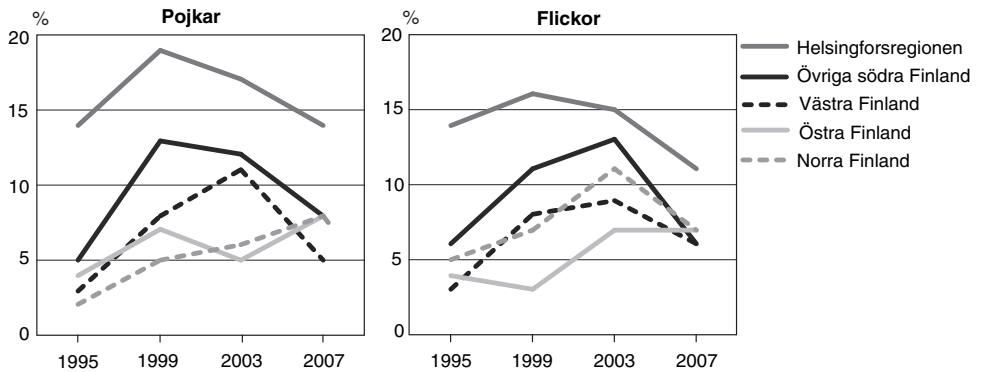
Andelen unga som någon gång hade provat på alkohol och läkemedel minskade både i städerna och på landsbygden under hela perioden 1995–2007. Särskilt bland städernas flickor var minskningen betydande. Bland landsbygdsflickorna började minskningen först 1999 och fortsatte fram till 2003.

Andelen unga som någon gång hade provat på cannabis ökade mest bland pojkar i städerna mellan 1995 och 1999. Efter det minskade experimenten med cannabis bland pojkarna i städerna; för flickornas del skedde vändningen först år 2003. På landsbygden har någon minskning inte ännu noterats. Experiment med cannabis var år 2007 praktiskt taget lika vanligt i städerna som på landsbygden.

I synnerhet på landsbygden blev det under perioden 2003–2007 vanligare att prova på lim, lösningssmedel och motsvarande ämnen. År 2007 var fenomenet vanligare på landsbygden (15 %) än i städerna (9 %).

Figur 4. Användning av berusningsmedel enligt kommuntyp

Figur 5. Andel unga som provat på cannabis enligt region

Region. År 1995 fanns det mest unga som rökte dagligen i Helsingforsregionen (30 %) och minst i norra Finland (17 %). Tolv år senare var situationen den motsatta: i norra Finland rökte omkring en fjärdedel av de unga, i Helsingforsregionen omkring 16 procent.

Under de senaste åren har nykterheten vunnit terräng närmast i södra Finland (13 % nyktra 2007), där de nyktras andel på nittioalet var lägst i hela landet (ca 7 %). Under hela undersökningsperioden var de nyktras andel störst i norra Finland, omkring en femtedel av åldersklassen.

Sedan 1999 har berusningsdrickandet minskat i alla regioner. Flickorna i norra Finland avviker dock från den allmänna trenden: bland dem började berusningsdrickandet minska först från och med 2003.

Andelen unga som någon gång hade provat på alkohol och läkemedel minskade i alla regioner mellan 1995 och 2007. Experiment med alkohol och läkemedel var år 2007 vanligast bland flickorna i Helsingforsregionen (16 %).

År 1995 var det klart vanligare att prova på cannabis i Helsingforsregionen (14 %)

än i andra delar av landet (3–6 %; figur 5). Under perioden 1995–1999 ökade cannabisförsöken mest bland pojkar i södra Finland utanför Helsingforsregionen. År 1999 svängde trenden nedåt i dessa grupper. I västra Finland var andelen unga som hade provat på cannabis störst år 2003. Mellan 2003 och 2007 minskade experimenten med cannabis överallt utom i östra och norra Finland. Det har således skett en utjämning av de regionala skillnaderna, trots att det fortfarande är vanligast att prova på cannabis i Helsingforsregionen (12 %).

Experiment med lim, lösningsmedel och motsvarande blev mellan 1995 och 2007 vanligare bland unga i alla regioner. Åren 2003–2007 var tillväxten starkast i östra och norra Finland, där andelen pojkar som hade provat på dessa ämnen år 2007 var störst i hela landet: 13 procent i östra och 16 procent i norra Finland.

Föräldrarnas utbildningsnivå. Andelen dagligrökare ökade under perioden 1995–1999 bland såväl pojkar som flickor, oberoende av föräldrarnas utbildningsnivå. Under perioden 1999–2007 sjönk andelen bland pojkarna, även nu oberoende av för-

äldrarnas utbildningsnivå. För flickornas del påverkade däremot föräldrarnas utbildningsnivå utvecklingen mellan 1999 och 2003: andelen dagligrökare minskade bland flickor med högskoleutbildade föräldrar, förblev oförändrad bland flickor vars föräldrar hade mellanstadieutbildning och ökade bland flickor vars föräldrar endast hade grundutbildning. Mellan 2003 och 2007 åter minskade andelen dagligrökare bland flickor vars föräldrar hade mellanstadie- eller grundutbildning, medan den tidigare minskningen bland flickor med högskoleutbildade föräldrar planade ut. Daglig rökning förekommer fortfarande mest bland unga vars föräldrar har endast grundutbildning (23 %) och minst bland unga med högskoleutbildade föräldrar (15 %).

Nykterhet har under de senaste åren blivit vanligare främst bland unga med högskoleutbildade föräldrar. År 2007 var 17 procent av dessa unga nyktra, medan motsvarande andel bland unga med föräldrar med endast grundutbildning var 13 procent.

Andelen unga som berusade sig växte mellan 1995 och 1999 bland pojkar med högskoleutbildade föräldrar, men minskade bland flickor från motsvarande förhållanden. Senare, 1999–2007, minskade andelen oberoende av föräldrarnas utbildningsnivå. Att dricka sig berusad var 2007 vanligast bland flickor vars föräldrar hade endast grundutbildning (42 %).

Andelen unga som någon gång hade provat på alkohol och läkemedel minskade under perioden 1995–2007 oberoende av föräldrarnas utbildningsnivå. Bland flickor vars föräldrar endast hade grundutbildning började förändringen dock först år 2003. Att prova på alkohol och

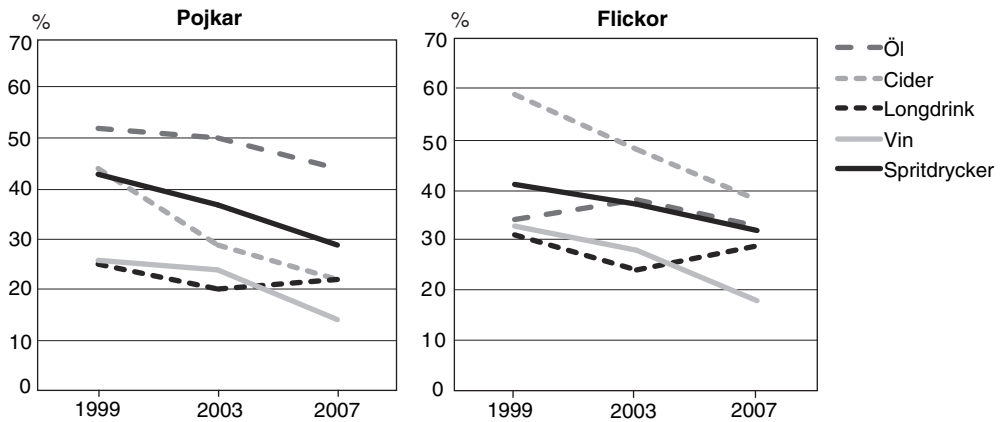
läkemedel var år 2007 vanligast (16 %) bland flickor vars föräldrar endast hade grundutbildning.

Andelen unga som någon gång hade provat på cannabis ökade mellan 1995 och 1999 i alla grupper, men mest bland dem som hade högskoleutbildade föräldrar. Senare, 1999–2003, skedde minskningen endast inom denna grupp. Bland de ungdomar vars föräldrar hade mellanstadieutbildning skedde minskningen först 2003–2007, och bland dem som hade föräldrar med endast grundutbildning planade ökningen ut. År 2007 fanns det inget samband mellan experiment med cannabis och föräldrarnas utbildningsnivå.

Experiment med lim, lösningsmedel och motsvarande blev mellan 1995 och 2003 vanligare bland alla unga, oavsett föräldrarnas utbildningsnivå. Under den senare delen av perioden, 2003–2007, var ökningen starkast bland pojkar vars föräldrar endast hade grundutbildning. År 2007 var fenomenet mer sällsynt bland unga vars föräldrar hade antingen högskole- eller mellanstadieutbildning (9–10 %) än bland dem vars föräldrar endast hade grundutbildning (13 %).

Familjetyp. Daglig rökning minskade under hela perioden 1995–2007 bland alla unga oberoende av vilken typ av familj de levde i. År 1995 var daglig rökning lika vanlig bland unga i styvfamiljer (s.k. nyfamiljer) och unga i familjer med bara en förälder. Sedan 1999 har daglig rökning varit vanligast bland unga i styvfamiljer, näst vanligast bland unga i familjer med bara en förälder och minst vanlig bland unga i kärnfamiljer.

Samma mönster går igen om man studerar hur de helnyktra fördelar sig mellan olika familjetyper. Mellan 1995 och 1999

Figur 6. Intagna dryckesslag under de senaste 30 dagarna

blev det vanligare att dricka sig berusad bland unga i styvfamiljer och bland pojkar i familjer med bara en förälder. Under det nya århundradet har trenden varit nedåtgående bland alla unga oavsett familjetyp. År 2007 var andelen unga som drack sig berusade fortfarande lägst bland unga i kärnfamiljer (31 %) och högst bland unga i styvfamiljer (48 %).

De unga som någon gång hade provat på att blanda alkohol och läkemedel bildade en krympande andel oberoende av familjetyp. För pojkarnas del var andelen år 1995 störst bland dem som bodde i familjer med bara en förälder, men tolv år senare fanns det inte längre någon skillnad mellan de olika grupperna. År 1995 var andelen minst bland flickor i kärnfamiljer (21 %), och det är den fortfarande (10 %). År 2007 var andelen störst bland flickor i styvfamiljer (22 %).

Andelen unga som någon gång hade provat på cannabis ökade mellan 1995 och 1999 i alla familjetyper. Under perioden 1999–2003 var trenden stigande bland unga i styvfamiljer och familjer med bara en förälder, men inte bland unga i kärnfa-

miljer. Mellan 2003 och 2007 var trenden sjunkande i alla familjetyper. Experiment med cannabis är fortfarande ovanligare bland unga i kärnfamiljer (6 %) än bland unga i andra familjetyper (11–12 %).

Experiment med lim, lösningsmedel och motsvarande blev under 1995–2007 vanligare bland alla unga oavsett familjetyp. År 2007 hade 16 procent av pojkarna och 11 procent av flickorna i styvfamiljer provat på dessa ämnen; i kärnfamiljerna var andelen 9 procent.

■ Dryckesslag

Under de senaste 30 dagarna. De unga tillfrågades vad de hade druckit under de senaste 30 dagarna (öl, cider, longdrink, vin, spritdrycker). I och med att alkoholkonsumtionen bland unga överlag minskade åren 2003–2007, minskade också den andel som hade druckit under de senaste 30 dagarna (figur 6). Andelen longdrink har dock stigit något.

Öl är alltså den populäraste drycken bland pojkar och cider bland flickor. År 2007 hade 43 procent av pojkarna under de senaste 30 dagarna druckit öl, 31 pro-

Tabell 2. Senaste dryckestillfälle enligt kön, dryckesmängd, antalet olika dryckesslag och dryckesslag, 2007

	Pojkar				Flickor			
	"Småskaligt" (max. 2 standardglas)	"Lindrig berusning" (över 2, under 6 standardglas)	"Berusning" (min. 6 standardglas)	Totalt	"Småskaligt" (max. 2 standardglas)	"Lindrig berusning" (över 2, under 6 standardglas)	"Berusning" (min. 6 standardglas)	Totalt
N	576	567	700	1 843	643	919	650	2 212
%	31	31	38	100	29	42	29	100
Antal olika dryckesslag vid senaste dryckestillfälle, %								
1	92	64	33	61	86	47	17	50
2	8	26	35	24	14	37	37	30
3+	0	10	32	15	0	16	46	20
Dryckersslag vid senaste dryckestillfälle, %								
Öl	41	65	84	65	21	41	63	42
Cider	25	24	30	27	45	52	56	51
Longdrink	10	20	35	23	15	34	50	33
Vin	23	12	11	15	26	10	18	17
Spritdrycker	12	32	57	35	12	42	66	40

cent hade druckit cider och 30 procent spritdrycker. Bland flickorna var ciderns andel 39, ölets 33 och spritdryckernas 40 procent.

Senast intagna drycker: sorter och mängder. De unga tillfrågades också vad och hur mycket de hade druckit senaste gång de konsumerade alkohol. Procenttalen nedan har räknats ut på basis av de svar där dryckesmängderna uppgavs. Bland dem som använde alkohol hade 38 procent av pojkarna och 29 procent av flickorna år 2007 druckit sex standardglas eller mer vid senaste dryckestillfälle (tabell 2). Bland flickorna var lindrigare berusning – över två men under sex standardglas – vanligare (42 procent) än grövre berusning (29 %), dvs. mer än sex standardglas. Bland pojkarna åter var grövre berusning vanligast (38 %), medan de tillfällen där man bara drack småskaligt eller berusade

sig lindrigt var lika vanliga (31 %).

Typiskt för de ungas drickande är att man dricker många olika sorter vid ett och samma dryckestillfälle. Ju mer man dricker, desto fler är sorterna.

Då de unga vill berusa sig spelar öl och spritdrycker en viktigare roll. Av pojkarna hade 84 procent druckit öl och 57 procent spritdrycker då de senast drack sig berusade. Flickorna berusade sig på flera dryckesslag: 66 procent valde spritdrycker, 63 procent öl och 56 procent cider. Då flickorna ville bli lätt berusade valde de ofta cider. Spritdrycker och longdrink var sällsynt bland både pojkarna och flickorna då de drack småskaligt, men då de berusade sig fanns dessa drycker ofta med som ett tillskott. Vin dricker unga sällan, och då de gör det dricker de små mängder snarare än för att bli berusade.

Tabell 3. Sättet att skaffa alkohol vid senaste dryckestillfälle enligt dryckesmängd 2007, %

	"Småskaligt" (max. 2 standardglas)	"Lindrig berusning" (över 2, under 6 standardglas)	"Berusning" (min. 6 standardglas)	Totalt
	%	%	%	%
Syskon eller kompisar köpte	13	44	61	40
Syskon eller kompisar bjöd	22	28	23	25
Främmande person köpte eller bjöd	3	9	16	9
Tog från hemmet	15	11	10	12
Mor eller far köpte	9	9	7	8
Köpte i livsmedelsaffär	1	2	6	3
Köpte i kiosk	1	1	5	2
Drack på bar/café	1	2	5	3
Mor eller far bjöd	29	9	4	13
Drack på restaurang	1	1	1	1
Köpte i Alko	0	1	1	1
Köpte på servicestation	0	0	1	1

Det småskaliga drickandet skedde för det mesta i eget eller någon annans hem. Både det lindriga berusningsdrickandet och berusningsdrickandet skedde för det mesta i någon annans hem eller utomhus.

Senast intagna drycker: inköpssätt och dryckesmängd. Syskon och kompisar spelar en mycket viktig roll då de unga skall skaffa alkohol (tabell 3). Detta gäller i synnerhet de dryckestillfällen där man drack sig berusad: då langades alkoholdrycker oftast av syskon, kompisar eller okända personer. Vid småskaligt drickande är det däremot ofta föräldrarna som bjuder på alkoholen.

Reflexioner

Det finländska ESPAD-materialet bekräftar tidigare resultat från både Finland och andra länder, som visar att de ungas användning av olika berusningsmedel inte längre har ökat på 2000-talet (Rimpelä et

al. 2007; Hvitfeldt & Rask 2007; Gabhainn & Molcho 2007). Denna goda nyhet gäller såväl tobak och alkohol som illegala droger. Både antalet unga som dricker sig berusade och antalet unga som frekvent dricker sig berusade har minskat.

Ett undantag från den allmänna trenden utgör longdrinkarna, som i någon mån vann terräng. Under åren 2003–2007 ökade den totala försäljningen av longdrink klart mest (43 procent), medan försäljningen av andra alkoholdrycker ökade klart mindre (starksprit 26, vin 13, öl 10 och cider 9 procent). Den ökade allmänna konsumtionen av longdrink avspeglas således också i de ungas val av drycker. Marknadsföringen har bitit på både gammal och ung.

Andelen unga som någon gång hade provat på cannabis ökade kraftigt mellan 1995 och 1999. Bland pojkarna planade ökningen ut redan vid millennieskiftet,

bland flickorna något senare. Under perioden 2003–2007 minskade experimenten med cannabis bland både flickor och pojkar. Resultatet ligger i linje med motsvarande resultat för vuxenbefolkningen (Hakkarainen & Metso 2007).

Beträffande övriga illegala droger är det svårt att yttra sig på basis av det här materialet, eftersom sådana droger är ytterst sällsynta i åldersgruppen 15–16 år. De som provar på dem gör det vanligen först i 18–20 års ålder.

Det förefaller som om pojkarna har gått in i bräsch för de nya trenderna i fråga om tobak, alkohol och cannabis, medan flickorna har följt efter med en liten fördröjning. Den sjunkande trenden åter har spridit sig från städerna till landsbygden och från Helsingforsregionen och södra Finland till väster- och österut och först därefter norrut.

Liknande modetrender kan inte skönjas beträffande lim, lösningsmedel och andra ämnen som sniffas. I synnerhet på landsbygden och i östra och norra Finland blev experiment med dessa ämnen vanligare. Att sniffa bensin tycks ha blivit vanligare efterhand som mopederna blivit fler. Antalet registrerade mopeder ökade stadigt mellan 1995 och 2006, med 42 procent (Statistikcentralen 2007). År 2007 hade 10 procent av de unga provat på lim, lösningsmedel och andra liknande ämnen. I Sverige var andelen lika hög redan på nititioalet (Hibell et al. 2004), men idag befinner vi oss på samma nivå i Finland. I enkäter riktade till den vuxna befolkningen är dessa andelar avsevärt lägre. Också för de ungas del tycks det oftast handla om ett eller två försök. Dock bör man minnas att redan en gång kan orsaka bestående skador i centrala nervsystemet.

Kombinerad konsumtion av alkohol och läkemedel i berusningssyfte minskade åren 1995–2003 kraftigt i både Finland, Sverige och Storbritannien (Hibell et al. 2004). Nivån var högst år 1995 i alla tre länder. I Finland var trenden fortsatt nedåtgående bland flickor mellan 2003 och 2007. Resultatet är uppmuntrande, eftersom alkohol och läkemedel tillsammans kan vara mycket skadliga för hälsan.

Fram till år 2007 hade de regionala skillnaderna i de ungas alkohol- och drogvänor jämnats ut. Några skillnader mellan landsbygden och städernas unga finns inte längre, och regionen är inte längre en lika åtskiljande faktor som för ett tiotal år sedan. Vissa skillnader finns dock kvar; t.ex. i norra Finland är nykterhet bland unga vanligare än i övriga delar av landet.

Föräldrarnas utbildningsnivå, som kan ses som en indikator på familjens sociala ställning, har aldrig haft någon större betydelse för de ungas alkohol- och drogvänor. Dock finns det en viss korrelation mellan å ena sidan föräldrarnas utbildningsnivå, å andra sidan regelbunden rökning och nykterhet och utvecklingen av dessa under de senaste tolv åren: om föräldrarna är högutbildade är barnen oftare rökfria och nyktra. Resultatet implicerar en eventuell polarisering. Unga med ett stort socialt kapital har större chanser att leva ett sunt liv än sina sämre lottade kamrater.

Detta bekräftas av resultaten i fråga om sambandet mellan familjetyp och alkohol- och drogvänor. Unga som bor i en kärnfamilj tycks stödjas av ett starkt skyddsnät som unga i styvfamiljer och familjer med bara en förälder saknar. Tidigare undersökningar har visat att unga i familjer med bara en förälder använder alkohol och droger mer än andra unga (Ahlström

2002). Nu vore det viktigt att utreda om styvfamiljernas unga löper större risk att prova på alkohol och droger t.ex. på grund av att föräldrarnas uppfostringsmetoder är motstridiga.

Sänkningen av alkoholskatten 2004 tycks inte ha lett till ökad konsumtion av spritdrycker bland 15–16-åringar. Det är möjligt att åldersgränserna spelar en roll: 15–16-åringar har kanske inte en 20-årig kompis som kan köpa spritdrycker åt dem, men nog en 18-åring som kan förse dem med svaga alkoholdrycker.

Det är uttryckligen syskon och kompisar som oftast förser minderåriga med alkohol. Detta i synnerhet då det handlar om att dricka sig berusad. Vid småskaligt drickande är det däremot ofta föräldrarna som bjuder på alkoholen. Inom det förebyggande arbetet vore det viktigt att få unga vuxna i åldern 18–25 år att inse att de utsätter minderåriga för både sociala och hälsomässiga risker genom att förse dem med alkohol.

Med undantag för lim och andra motsvarande ämnen som sniffas går alkohol- och

narkotikatrenderna bland de unga således i gynnsam riktning. Lagen fastslår dock 18 år som minimigräns för användning av alkohol, och detta på goda grunder. Endast 14 procent av den nu undersökta åldersgruppen har iakttagit denna åldersgräns. En dryg tredjedel har varit berusade minst en gång under de senaste 30 dagarna, och 12 procent har varit det minst tre gånger. Det råder således ingen brist på utmaningar inom det förebyggande arbetet.

Översättning: Markus Sandberg

Salme Ahlström, forskningsprofessor
Alkohol och drogforskning, Forsknings- och utvecklingscentralen för social- och hälsovården, Stakes, PB 220, FIN-00531 Helsingfors
E-post: salme.ahlstrom@stakes.fi

Leena Metso, specialforskare
Alkohol och drogforskning, Stakes, PB 220, FIN-00531 Helsingfors
E-post: leena.metso@stakes.fi

Petri Huhtanen, forskare
Alkohol och drogforskning, Stakes, PB 220, FIN-00531 Helsingfors
E-post: petri.huhtanen@stakes.fi

Minna Ollikainen, studerande i samhällsvetenskap
Alkohol och drogforskning, Stakes, PB 220, FIN-00531 Helsingfors

REFERENSER

Ahlström, Salme (2002): Perhe-elämä ja nuorten päihteiden käyttö: kirjallisuuskatsaus. (Familjeliv och de ungas alkohol- och drogvänor: en litteraturoversikt.) I: Heinonen, Jarmo (red.): Turmiolan Tommi. Mietteitä alkoholi- ja huumeutkimuksesta. Helsinki: Alkoholi- ja huumeutkijain seura ry.

Ahlström, Salme & Metso, Leena & Tuovinen, Eeva Liisa (2003): Nuorten juominen vähentynyt, usein humaltuminen ei (De unga dricker mindre, men frekvent berusning är lika vanligt som förr.) Yhteiskuntapolitiikka 68 (6): 597–602

Gabhainn, Nic & Molcho, Michal (2007): The Irish Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) Study 2006. Dublin: Department of Health and Children

Hakkarainen, Pekka & Metso, Leena (2007): Huumeekysymyksen muuttunut ongelma-kuva. Vuoden 2006 huumeekyselyn tulokset. (Narkotikafrågans nya problemscenario. Resultat av narkotikaenkäten 2006.) Yhteiskuntapolitiikka 72 (5): 541–552

Hibell, Björn & Andersson, Barbro & Bjarnason, Thoroddur & Ahlström, Salme & Balakireva, Olga & Kokkevi, Anna &

- Morgan, Mark (2004): The ESPAD Report 2003. Alcohol and Other Drug Use Among Students in 35 European Countries. Stockholm: The Swedish Council for Information on Alcohol and Other Drugs (CAN) and the Pompidou Group at the Council of Europe
- Hvitfeldt, Thomas & Rask, Linnea (2007): Skolelevernas drogvapor. Stockholm: The Swedish Council for Information on Alcohol and Other Drugs (CAN)
- Mustonen, Heli & Mäkelä, Pia & Huhtanen, Petri & Metso, Leena & Raitasalo, Kirsimarja (2005): Det köps och införs mer alkohol än någonsin. Vart försvinner den? Nordisk alkohol- & narkotikatidskrift 22 (3–4): 209–228.
- Mustonen, Heli & Mäkelä, Pia & Huhtanen, Petri (2006): Kadonnutta alkoholia etsimässä – II osa. (På spaning efter den alkohol som flytt – del II.) Yhteiskuntapolitiikka 71 (3): 270–281
- Mustonen, Heli & Mäkelä, Pia & Huhtanen, Petri (2007): Kaksi vuotta alkoholin hinnan laskun jälkeen. Alkoholin käyttö vuonna 2006. (Två år sedan prissänkningen på alkohol. Alkoholkonsumtionen 2006.) Yhteiskuntapolitiikka 72 (5): 532–540
- Rimpelä, Arja & Rainio, Susanna & Huhtala, Heini & Lavikainen, Hanna & Pere, Lasse & Rimpelä, Matti (2007): Nuorten terveystapatutkimus. Nuorten tupakkatuotteiden ja päihteiden käyttö 1977–2007. (Undersökning av hälsovanor bland unga. Användningen av tobaksprodukter och rusmedel 1977–2007.) Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö
- Statistikcentralen (2007): Antalet registrerade fordon 31.12.2007.

Bilaga 1. Använda variabler och klassificeringar

Rusmedelsvariabler:

- Daglig rökning: minst en cigarett per dag.
- Nykterhet: aldrig druckit alkohol i sitt liv.
- Berusningsdrickande: minst en gång under de senaste 30 dagarna.
- Frekvent berusningsdrickande: minst tre gånger under de senaste 30 dagarna.
- Alkohol och läkemedel någon gång i livet.
- Cannabis någon gång i livet.
- Lim, lösningsmedel eller motsvarande ämnen någon gång i livet.
- Intagna dryckesslag: öl, cider, longdrink, vin, spritdrycker under de senaste 30 dagarna.
- Intagna dryckesslag vid senaste dryckestillfälle: öl, cider, longdrink, vin, spritdrycker.
- Mängder vid senaste dryckestillfälle: högst 2 standardglas, över 2 standardglas, under 6 standardglas, minst 6 standardglas.
- Ställe för senaste dryckestillfälle.
- Sätt att skaffa alkohol vid senaste dryckestillfälle.

Variabler som beskriver den sociala bakgrunden:

- Kommuntyp: stad, landsbygd. Definitionen följer Statistikcentralens kommunindelning.
- Region: Helsingforsregionen, övriga södra Finland, västra Finland, östra Finland, norra Finland. Bygger på 2007 års NUTS2-regionindelning. Helsingforsregionen (Helsingfors, Esbo, Vanda och Grankulla) har avskilts från södra Finland som ett eget område.
- Föräldrarnas utbildningsnivå: högskola, mellanstadium, grundskola. Definierats enligt den förälder som har högre utbildning. Grundskolnivå = folk-, grund-, mellan- eller yrkesskola. Mellanstadium = studentexamen eller yrkesinstitut.
- Familjetyp: kärnfamilj, styvfamilj (nyfamilj), familj med bara en förälder. Definierats enligt de föräldrar som bor i samma hushåll som eleven. Kärnfamilj = mor och far. Styvfamilj (nyfamilj): mor och styvfar eller far och styvmor. Familj med bara en förälder = bara mor eller far.